

МИЛИЦА КОСТИЋ*

НАУЧНА СТРАТЕГИЈА И ПОЛИТИКА У УСЛОВИМА КРИЗЕ

Општи прилаз

Савременим свијетом доминира иновацијски начин производње. Ради се заправо о фази развоја производних потенцијала која се може назвати интегралном производњом. Технолошки напредак доводи до квалитативног скока, до информатизације која има основне карактеристике нове индустријске и друштвене револуције, у којој се афирмише нова научна стратегија и политика развоја.

У суштини квалитативних помака налази се научна револуција која развија производне потенцијале као претпоставку за технолошки и друштвени развој. Наука се све више јавља као покретачка снага економског и друштвеног преображаја и има интегративни карактер. За разлику од прошлости, када се наука развијала независно од образовања и производње, данас су ове активности узајамно прожете и повезане.

Савремени општи трендови развоја науке у свијету, посебно они који доминирају у развијеним и високо развијеним земљама, у нашим условима, тј. у стању опште кризе, имају мало основа да се стварају и исказују.

Значај и размјере научноистраживачког рада посебно су истакнуте у привредно недовољно развијеним срединама, као што је Црна Гора. У условима кризе пред науку у њима, и конкретно у Црној Гори, поред општих заједничких обиљежја за било коју средину, на овој развојној етапи постављају се и посебни захтјеви: да помогне у отклањању ниског степена привредног и социјалног развоја, као и узрока привредне и друштвене кризе.

Утврђивање научне стратегије и политике, тј. предвиђање циљева и задатака развоја науке, мора да се прати у склопу стратегије

* Др Милица Костић, Институт за друштвено-економска истраживања, Подгорица.

развоја сфере друштвених дјелатности и привреде Републике Југославије.

Избор стратегије научне дјелатности посебно је повезан са стратегијом васпитно-образовног и информационог система. Она је далеко сложенија и суптилнија од предвиђања привредног развоја, јер се њоме утврђују и нове димензије укупног развоја и раста цивилизације. Нарочито је сложена у условима транзиције, гдје се криза мултипликативно изражава и успоравају се савремени процеси.

Код утврђивања научне стратегије и политике Црне Горе треба претходно указати на проблеме који се јављају при концептирању научне стратегије и политике, а затим дефинисати: основе стратегије дугорочног развоја, основне претпоставке и приоритете, опште циљеве и задатке дугорочног развоја науке, специфичне задатке науке изазване посљедицама кризе и оне које су створене економском, научном, технолошком и другом блокадом Савезне Републике Југославије, од стране међународне заједнице, на основу Резолуције Савјета безбједности Уједињених нација.

Проблеми који се јављају при утврђивању научне стратегије

Планирање развоја научне дјелатности, а посебно утврђивање основних циљева и задатака развоја, много је сложеније од планирања развоја појединих привредних области, сфере привреде у цјелини и осталих друштвених дјелатности.¹ Неколика момента пресудна су за предвиђање стратегије и политике научне дјелатности:

П р в о, образовање и наука морају се посматрати интегративно. Оне изјављују законитост одређеног степена развоја друштва, како у погледу задатака које остварују, тако и у погледу обима рада, и детерминисане су демографским кретањима, активитетом становништва, нивоом привредног развоја, мијењањем основне и привредне структуре.

Д р у г о, оне су програмски одређене, у високом степену, општим друштвено-политичким одлукама, те промјенама у привредном систему и мјерама текуће економске политике.

Т р е ћ е, развој образовања и науке (и осталих друштвених дјелатности) на вишем степену развијености постаје сложенији, што могу да потврде искуства развијених земаља у свијету.

¹ О овоме детаљније види у књизи др Милице Костић: Промјене у развоју друштвених дјелатности, Економски факултет — Институт за друштвено-економска истраживања — Титоград, ИШРО „Обод” — Цетиње, НИО „Универзитетска ријеч” — Никшић, НИО „Побједа” — Титоград, 1988, стр. 281—288.

Четврто, непостојање јасно конципираних програма научних истраживања по научним областима, у циљу систематског проучавања укупног развоја, па и технолошког.

Пето, код планирања развоја научне дјелатности треба имати у виду вишедимензионални приступ проблему и потребу мултидисциплинарног истраживања и посматрања у склопу промјена које доноси *савремени* технички прогрес.

Шесто, наука је, у нашим условима, у значајној мјери, под утицајем промјена у политичком систему, па у условима политичког плурализма, кризе и међународне изолације долази до дезинтеграције значајног научног потенцијала, посебно научних кадрова који су доста ангажовани на бројним пословима ван науке и струке. То има за посљедицу смањење доприноса и ефикасности рада неких научних радника и научних установа у којима они раде.

Седмо, привредна, научна, културна блокада Савезне Републике Југославије, на основу Резолуције Савјета безбједности Уједињених нација, у протеклих пар мјесеци оставила је видне посљедице на услове научног рада у нас. Евидентни застоји у протоку научних информација, у научним комуникацијама са иностранством (научним институцијама и појединцима), немогућност набавке научне и стручне литературе и опреме из иностранства и др., јављају се као проблеми који ће утицати на ефикасност и квалитет научног рада у овој развојној етапи и на правце и могућност њеног будућег развоја.

Наведене чињенице пресудно утичу на утврђивање стратегије развоја и појединих праваца сврсисходне активности у сфери науке, образовања и других друштвених дјелатности.

Посебну тешкоћу у планирању укупног развоја и утврђивању стратегије дугорочног развоја научне дјелатности, и њеног развоја у склопу технолошког развоја и у условима кризе и транзиције представљају:

— Неразвијеност методологије планирања са становишта технолошког развоја;

— Потреба кориговања утврђене стратегије технолошког развоја досадашње Југославије и спорост у доношењу владине политике научног и технолошког развоја;

— Изражена нестабилност и неконзистентност утврђених развојних циљева;

— Испољене тешкоће Црне Горе да се, у постојећим условима, уклопи у стратегију технолошког развоја Савезне Републике Југославије и функционисање у условима тржишне привреде (због ниског нивоа привредног развоја и неповољне структуре привреде и друштвене надградње);

— Највећи број предузећа нема дугорочне планове развоја, а уколико их има-исти нијесу антиципирани компоненту

научног и технолошког развоја за наредни период, нити су кориговани са околностима које су посљедица санкција и блокаде;

— Немогућност предвиђања честих измјена инструмената и мјера текуће економске политике, којима се детерминишу издвајања за јавну потрошњу, нарочито дијела за финансирање дјелатности науке, образовања и других друштвених дјелатности;

— Спровођење рестриктивне и селективне политике у области задовољавања општих и заједничких потреба путем коришћења средстава јавне потрошње, посебно ће се одразити на материјалне предуслове развоја науке и образовања;

— Немогућност квантифицирања ефеката који ће се остварити на тржишном принципу у размјени са привредом;

— Низак ниво укупне развијености Црне Горе и Савезне Републике Југославије у измијењеним политичким и економским условима и измијењеном окружењу, представља трајни лимитирајући фактор при конципирању циљева и задатака развоја са амбициозним садржајима.

Све што је претходно изложено и много других фактора имаће посебни значај при утврђивању циљева и задатака који се односе на приоритетне правце развоја и на квалитативне промјене.

Они ће, у условима кризе и кориговања раније утврђених неких амбициозних садржаја, дјеловати симултано, мада треба очекивати да ће се створити посебна друштвена клима о нужности фаворизовања науке због њеног очекиваног доприноса развоју и отклањању бројних сметњи које га успоравају и које, у условима кризе и међународне изолације, доводе до ретроградних посљедица.

Основе стратегије дугорочног развоја

На утврђивање научне стратегије и политике, као и стратегије образовања (и других друштвених дјелатности), чије су активности заједно са науком основа социјалног развоја друштва, и њихову улогу у будућем развоју Црне Горе и Савезне Републике Југославије, па и у стању транзиције и кризе, посебно ће утицати следеће околности:

— Демографска кретања и мијењање структура популације нарочито узраста од 14 до 18 и од 18 до 24 године старости и стварање научног подмлатка и цјелокупног научног потенцијала;

— Остварени ниво привредног развоја тј. развоја укупне привреде, у овој развојној етапи и у дужем периоду, а посебно сектора и грана које су са становишта савременог техничког прогреса пропульзивне и у којима се врше револуционарне промјене;

— Заустављање опадања негативних трендова у привређивању;

— Дужина времена трајања међународне изолације и блокаде и стабилизовање политичких прилика на нашим просторима;

— Мијењање основне привредне и социјалне структуре и брзина остваривања власничке и управљачке трансформације и приватизације;

— Одлуке скупштина Републике Црне Горе и Савезне Републике Југославије које се односе на промјене привредног система у оном дијелу којим се регулишу оквири, ниво и структура јавне потрошње;

— Ефикасност инструментарија текуће економске политике којим ће се одређивати услови развоја науке и осталих друштвених дјелатности;

— Мијењање односа друштва према потреби унапређивања квалитативних компоненти образовања и науке и подизања нивоа социјалног развоја;

— Дефинисање односа друштва према увозу страних технологија, инвентивном раду — иноваторском и рационализаторском раду;

— Превазилажење схватања да се образовање и наука јављају као субјекти јавне потрошње и афирмисање односа да су обје дјелатности основа прогреса и цивилизацијског развоја и да је *с ц и ј е н т и з а м* (*з н а њ е, н а у к а*) основни производни потенцијал друштва.

Изложене и неке друге околности треба узети у обзир код утврђивања научне стратегије и политике у дугом року и у условима транзиције. Истовремено се мора поћи од основних полазишта утврђених Стратегијом технолошког развоја раније Југославије,² иако су сада значајно измијењене неке битне околности у трећој Југославији и у Црној Гори.

У сваком случају, без обзира на неповољност економских и политичких прилика које доминирају на нашим просторима, а имају за посљедицу недоступност низа информација (посебно у базичним технологијама), треба истаћи да све бржи напредак науке и технологије мора да се заснива добрим дијелом на интернационалном карактеру науке и знања.

Основне претпоставке и приоритети

Предвиђање циљева и задатака дугорочног развоја науке, као и њеног развоја у периоду транзиције и у условима кризе, полази од више основних претпоставки, а нарочито следећих:

— Стабилизовање се политичке прилике на ширим просторима и створиће се услови за одвијање нормалног живота и рада;

— Будући развој науке биће комплементаран са развојем образовања, других друштвених дјелатности и привреде, а тре-

² Види: Стратегија технолошког развоја СФР Југославије; Библиотека Скупштине СФРЈ; коло XXIV, свеска 7, Београд, 1987.

тираће се као *фактор* повећања друштвене продуктивности рада, битних услова напретка друштва и социјалног развоја у транзицији.

— У условима транзиције и преласка на тржишну привреду, трансформације власничке структуре и управљачке функције, афирмације предузетништва и др. треба очекивати афирмисање новог односа према науци и образовању, као дјелатности цивилизацијског и продуженог индустријског развоја, које условљавају револуционарне промјене у сфери технологије, хемизације производње, измјени извора енергије и другим подручјима научно-технолошког и друштвеног развоја.

— Будући развој научне дјелатности полазиће од политике ослонца на сопствене снаге, приоритетног развоја постојећих капацитета и максималног ангажовања и искоришћености мреже, кадрова и опреме и могућег повезивања кадровског потенцијала из свих друштвених дјелатности и привреде.

— Издвајања за финансирање науке биће већа него до сада и примјерена реалним потребама које ће се диференцирати према могућностима материјалне основе Републике.

— И у условима стагнације и рецесије, развој науке у цјелини, укључив и димензију научно-технолошког развоја, представљаће строги приоритет у развоју друштвених дјелатности. Развој образовног система у цјелини, а посебно на неким ступњевима образовања, биће други приоритет. У склопу сваке дјелатности утврдиће се приоритети појединих видова научне дјелатности и образовања.

Приоритети развоја видова образовања и облика научне дјелатности, са становишта технолошког развоја, предодређени су савременим захтјевима, које намећу импликације треће научно-технолошке револуције. Они треба да се коригују и прилагоде конкретним условима наше стварности. Многи приоритети који су доминантни у развијеним срединама и у Савезној Републици Југославији, не одговарају у потпуности условима развоја наведених дјелатности у Црној Гори, због тога што се ради о другачијој привредној и друштвеној структури и нивоу укљученог развоја подручја.

У научној дјелатности приоритет треба да добију *п р и м и је њ е н а и р а з в о ј н а и с т р а ж и в а њ а* у области: природно-математичких, биотехничких, техничких, медицинских, друштвених и хуманистичких наука.

У неким областима природно-математичких, биотехничких и техничких наука посебан значај треба да добију фундаментална истраживања, нарочито нека која у овим, кризним условима треба да допринесу повећању коришћења природних ресурса, бољем коришћењу капацитета, изналажењу сировина и материјала којима би се вршила супституција увоза и сл.

Посебни циљеви и задаци дугорочног развоја научне дјелатности

Циљеви и задаци у области научне дјелатности тијесно су повезани са општим циљевима развоја као и циљевима и задацима васпитања и образовања. Они су условљени истим мотивима и специфичним, ригорозним захтјевима савременог развоја.

Циљеви развоја науке у нас спадају у приоритетна стратешка опредјељења друштва. Овај квалитатив је исправан и у свијету провјерен, јер се прави технолошког развоја, а посебно заједнички програми заснивају на: трендовима науке и технологије у развијеном свијету; брзини промјена које се у њиховом склопу дешавају; процјенама будућности која предстоји научној дјелатности и технологији; степену развијености привреде, науке и друштвене наградње и стратегији друштвено-економског развоја земље.

Посебни циљеви и задаци дугорочног развоја научне дјелатности у Црној Гори су:³

— Афирмација научноистраживачког рада и науке у цјелини као производне снаге друштва и области од посебног друштвеног интереса, гдје преко нових знања треба вршити радикалне промјене у укупном развоју, а посебно технолошком;

— Повећање учешћа и доприноса науке у рјешавању најбитнијих проблема привредног и општедруштвеног развоја; повећања продуктивности рада и обима производње, остваривању складнијих односа између производње и потрошње, афирмацији рада и стваралаштва и др.;

— Развијање, гдје год је то могуће и економски оправдано, савремених технологија у дјелатностима и гранама које имамо, а укључене су у југословенски технолошки систем и у којима се осјећају компаративне предности;

— Ангажовање знања и науке за усавршавање и ревитализацију затечених постојећих технологија и спречавање њиховог застаријевања;

— Повећање утицаја и доприноса за непрестано технолошко иновирање и усавршавање производње и технолошког нивоа производа, укључивање у подјелу рада на југословенском простору и шире;

— Пораст броја научних радника и посебно научног подмлатка, што би омогућило прекривеност већег броја истраживања из приоритетних научних области; боље коришћење сопстве-

³ Могућности и стратегија технолошког развоја Црне Горе — потпројекат др Милице Коштић: Развој образовања и науке и њихова улога у стратегији технолошког развоја Црне Горе; Универзитет „Вељко Влаховић“; Институт за техничка истраживања — Титоград, 1987, стр. 137-139.

не памети и знања и смањење технолошке зависности од развијених земаља свијета;

— Развој система научно-техничких информација и преко њега омогућавање трансфера савремених достигнућа, посебно за области и гране у постојећој привредној структури и за нове које ће је временом допунити;

— Повезивање науке и праксе, тј. обезбјеђивање примјене научних сазнања у конкретној пракси;

— Интензивирање рада постојећих научноистраживачких институција и кадрова, уз јачање материјалне основе; окупљање талената, иноватора и рационализатора и вредновање њиховог доприноса;

— Обезбиједити остваривање научног и стручног усавршавања младих талената по програму влада, тј. програму усавршавања људских ресурса, програму повратка и коришћења емигранације из „одлива мозгова“ и др.;

— Брже, потпуније и шире отварање научних институција и повећање степена њихове повезаности са другим институцијама, факултетима и јединицама у Републици и шире, у циљу обједињавања и јачања научног потенцијала;

— Остваривање интеграционих процеса на ширим просторима упоредо са остваривањем даље подјеле рада;

— Стимулисање иностранства, проналазаштва и рационализација у свим областима, а посебно у онима привредним областима и гранама гдје се може смањити технолошка зависност од иностранства и извршити замјена увозних сировина, материјала и других увозних компоненти;

— Остваривање утицаја на убрзање процеса власничке и управљачке трансформације, реструктурирање привреде, приватизације и предузетништво у сфери привреде и ванпривреде;

— Пружање помоћи путем научних доказа и аргумената у циљу отклањања узрока санкција и појединих видова блокада (нпр. научнотехнолошких);

— Подстицање научне мисли да снагом научних истина утиче на превладавање постојећих раскола који изазивају слабљење основних полуга нашег друштва и губљење позиције Црне Горе и Савезне Републике Југославије у свијету;

— Перманентно ангажовање науке у функцији будућег економског и социјалног и укупног друштвеног развоја и др.

Основне активности и мјере које треба предузети у науци за бржи технолошки развој, у условима кризе и блокаде

У циљу остваривања основних и појединачних циљева и за датака будућег развоја науке у Црној Гори и реализовања њихове стратегије у функцији превладавања постојеће економске и друштвене кризе, нужно је урадити бројне и сложене активности. Оне треба да буду у склопу општих кретања, стратегије ук-

пног развоја Црне Горе и Савезне Републике Југославије, кориговане изазваним неповољним утицајем међународног окружења.

Стратегија науке комплементарна је са стратегијом васпитања и образовања, те у свим условима, па и овим кризним са међународном изолацијом, треба да представља приоритетну основу за самоодржавање развоја, технолошког развоја и услов за пружање помоћи путем научних истина у превазилажењу блокаде и изолације. Њен посебан допринос треба да буде на плану укључивања Црне Горе, као и треће Југославије, у свјетске токове научно-технолошког развоја.

И даље је актуелно, без обзира на међународну изолацију, да се развој науке и технолошки развој убудуће мора заснивати на савременим базичним технологијама које имају особину универзалног ширења и примјене у основним привредним гранама, производним системима и друштвеним дјелатностима. Тој оријентацији доприносиће будући развој образовања и науке, те стечена сазнања да ће у постојећим новим условима, тј. у условима тржишне привреде, базичне технологије, у великој мјери, поред омогућавања стварања нових производа и производње, омогућити и повећање ефикасности примјене постојећих, класичних технологија у свим областима које су заступљене у привредној структури Црне Горе.

Да би наука, заједно са васпитно-образовном дјелатношћу (посебно високим образовањем), у процесу технолошких и власничких и управљачких трансформација у условима тржишне привреде у нас одиграла адекватну улогу, неопходно је предузети низ мјера које би омогућиле реализовање стратегије у условима економске и друштвене кризе. Ради се о различитим мјерама које треба да се донесу на свим нивоима одлучивања (Савезна Република Југославија, Република Црна Гора, Универзитет Црне Горе, општине, предузећа, установе). Различит је значај мјера које треба да се донесу на одговарајућим нивоима одлучивања. Од посебног значаја су мјере које ће се донијети на вишем нивоу одлучивања, јер се њима стварају основне претпоставке за укупан друштвени развој.

а) За остваривање стратешких опредјељења мјере привредног система, које ће се донијети на нивоу Савезне Републике Југославије биће јединствене за подручје југословенског простора, па и за Црну Гору. Оне би требало да омогуће услове, материјалну подршку и интерес друштва да и у овим, кризним временима улаже средства у образовање и науку, тј. у знање и укључивање земље у свјетске токове, а Црне Горе и у стратегију развоја Савезне Републике Југославије. Регулисаће се законском регулативом у процесу остваривања власничке и управљачке трансформације, реструктурирања привреде и концептирања нових односа у пореској политици и политици јавне потрошње. Ове мјере ће утврђивати оквире за могуће понашање и регулацију

односа у појединим областима науке и видовима образовања. На њих у битнијој мјери Црна Гора не може утицати, зато што је по заступљености основних потенцијала за научни и технолошки развој и нивоу развијености, знатно иза просјека Савезне Републике Југославије и досадашњих развијених република раније Југославије. У условима кризе и међународне изолације њихов утицај биће још мањи, јер се негативни ефекти кризе у Црној Гори осјећају још више.

Мјере привредног система које треба да подстичу развој науке и образовања, технолошки развој и власничку и управљачку трансформацију, треба да буду мјере индиректне и директне подршке.⁴⁾ Њих треба у овој етапи допунити и кориговати у складу са новонасталим околностима у политичком и економском систему.

б) Мјере за подстицање развоја науке (заједно са образовањем и информатиком) које треба донијети на нивоу Републике бројне су. Њима, као и мјерама које су у надлежности Савезне Републике Југославије, треба подстицати и развијати концепт за превладавање настале кризе, тражење излаза и стварање науке за ближу и даљу будућност.

Ове мјере треба да су синхронизоване са свима које утичу на усавршавање цјелокупног система образовања (на појединим ступњевима) у циљу развијања „индустрије знања“ и њеног стављања у функцију постојећег и будућег развоја.⁵⁾

У научној дјелатности треба већ сада урадити бројне активности, као на примјер:

— Стално преиспитати и дограђивати Програм научноистраживачког рада који се финансира преко Министарства просвјете и науке и учинити га актуелним са становишта захтјева тржишне привреде (посебно у домену друштвених наука), као и програме самосталних научних института, факултета, других научних установа и јединица и прилагодити их савременим захтјевима.

— Редуцирати научноистраживачке програме свих институција у оном дијелу гдје су истраживања требала да дају поенту на сада већ превазиђени систем социјалистичке привреде и мјесто тога форсирати истраживања из приватизације, преструктурирања власништва и привреде, и сл.;

— Значајна научна истраживања укупног развоја у условима транзиције, када се остварује прелаз из једног облика привредног и читавог друштвеног система у други систем, треба посветити изналажењу рјешења за смањење технолошког заостајања и посртања.

⁴⁾ Мјере које треба да подстичу развој науке и технолошки развој садржане су у Стратегији технолошког развоја Југославије; Оп. цит., стр. 55-61.

⁵⁾ О конкретним мјерама у образовању детаљније види у извору цитираном у фусноти 3, стр. 145-146.

— Обезбиједити пораст средстава за научноистраживачки рад из буџета и осталих извора, тако да учешће ових средстава у средствима јавне потрошње и националног дохотка буде на нивоу релативног учешћа у Савезној Републици Југославији;

— Подржати цјелокупан инвентивни и стваралачки рад који је у функцији проналажења рјешења за супституцију многих сировина и других увозних супстанци за различиту проишходњу;

— Стимулисати и дати подршку изради пројеката које изводе конзорцијуми предузећа и научних установа, са мотивом интегрисања ресурса и напора;

— Дати подршку научним радницима и другим учесницима из Црне Горе у југословенским и међународним пројектима, који су почели да се реализују прије увођења блокаде, а чији су садржаји на линији реализације стратегије технолошког развоја друге, па и треће Југославије;

— Подстицати последице дипломско и специјалистичко усавршавање младих, талентованих кадрова; специјализације и студijske боравке у земљи и у иностранству;

— Одржавати и пробудити све, или бар неке, облике научних комуникација и сарадње са међународним институцијама и појединцима у њима;

— Изграђивати на Универзитету Црне Горе систем научно-технолошких информација (СНТИ), као подсистем новог југословенског друштвеног информисања (ДСИ), који ће, формирањем база података и повезивањем са базом података у Републици Србији и ширем окружењу, обезбиједити информације битне за даљи развој науке и осталих друштвених дјелатности и привреде.

— Дорађивати информациони систем републичке статистике, банака и управних институција великих система, предузећа у складу са захтјевима, увођењем релевантних показатеља за праћење техничко технолошких, власничких и управљачких трансформација у условима тржишне привреде;

— Обезбиједити уклапање статистичког информационог система и информационог система пословних банака, установа и предузећа у југословенски информативни систем, а југословенског у међународни.

Наведене и многе друге, бројне мјере које треба донијети у циљу спровођења стратегије развоја и научне стратегије и политике не могу да чекају нека боља времена. Оне сада, чим прије треба да буду оперативне, јер је фактор вријеме пресудан у свему, а посебно у случају када треба свим могућим мјерама утицати на тражење излаза из кризе и међународне изолације. Чак и у оваквом кризном стању у Црној Гори и другој Југославији не смије се дозволити да сада и убудуће пратимо промјене које се око нас у свијету дешавају.

Према наведеним питањима треба да буде активан однос научних радника, научних институција, привреде и државних структура.

Активности у домену научне дјелатности треба да се синхронизују и допуњавају са бројним активностима у разним областима привреде и непривреде. Не смије се радити одвојено, на два или више колосјека, већ обједињено. У свему томе улога научних института, Универзитета и Црногорске академије наука и умјетности треба да буде много већа него до сада. У томе посебну улогу треба да имају млади креативни кадрови који са укупним знањем могу и у кризним условима да се искажу, јер су више од осталих прилагодљиви новим технолошким и друштвеним промјенама. У ствари, тај контингент и образовни кадрови су свуда у свијету, па и код нас, носиоци основних, позитивних технолошких и цивилизацијских промјена.

Умјесто закључка

Стратегија научно-технолошког развоја представља један од основних планских оквира за будући развој производног потенцијала друштва, због чега она треба да буде јединствена за читаву земљу и да се остварује у условима трајног мира.

У конципирању стратегије научно-технолошког развоја и научне политике у првом реду треба да буду: квалитативни фактори, технолошка рационалност, боља организација и продуктивност заснована на примјени знања и науке.

Да би се остварио даљи научно-технолошки развој Југославије и Црне Горе неопходно је даље одржавати, развијати и проширивати облике међународне сарадње чак и у условима блокаде, при чему треба направити селекцију приоритета сарадње која доприноси унапређењу знања и поступака из научних области и грана које имају прворазредни значај са становишта будућег научно-технолошког развоја.

Изградња јединственог система научно-технолошких информација у Југославији, укључење Црне Горе у тај систем, посебно на подручја која су од стратешког значаја за будући технолошки и укупан развој Републике, а за која постоје предуслови да се даље развијају неопходно је и ургентан захтјев. По ургентности је на првом мјесту, јер се без нужних и ваљаних научних информација не може остваривати научноистраживачки рад на пројектима и темама, успјешна међународна сарадња, усавршавање кадрова, адекватна издавачка дјелатност, координирани и рационални трансфер технологије из развијених земаља.

Прилаз садржан у претходно наведеним основама стратегије укупног научно-технолошког развоја и развоја образовања и науке и неким другим дјелатностима, које су карактеристичне за Црну Гору, као недовољно развијену републику, конкретни-

зација циљева и задатака и мјера у научној области полази од схватања да је н у ж н о м и ј е њ а г и о д н о с д р у ш т в а у т р е т м а н у н а у к е .

Основна претпоставка и захтјев за утврђивање стратегије научног и технолошког развоја и њену примјену, јесте континуирано доношење мјера подршке развоју научноистраживачког рада и креативног инвентивног рада и технолошком развоју и спречавању даље стагнације у условима транзиције и кризе, од свих субјеката друштва, укључив и носиоце приватне економије. Ради се о стварним облицима финансијске и друге подршке, гдје би се мјерама привредног система и инструментима текуће економске политике, обезбиједила мотивација привреде и друштвене надградње да улажу у повећање фонда знања и сопствени развој. На тај начин би се стално иновирала већ стечена знања и обезбиједило стицање нових, на бази чијег рада би се све више користила сопствена памет, смањивала зависност од других, а могуће би било и задржавање образовних кадрова у сопственој средини.

Будућем развоју науке треба посветити значајну пажњу, јер наука не може да буде омеђена границама нити међународно изолована. Научни домети и сазнања дјелују као трансфер са сталним протоком информација.

У условима изражене кризе и међународне изолације наука, научне институције и научни радници треба да кроз своју научну активност посредују и у мисији мира са својим партнерима у иностранству. На тај начин би учврстили постојеће дугогодишње контакте са иностранством и утицали на стицање услова за отклањање блокаде у сфери образовања, науке, културе, умјетности, па и привреде.

Наука и научна информатика треба да се развијају као систем, у коме ће се допуњавати поједини елементи и преко кога ће се остваривати најбитније технолошке трансформације. Због таквог значаја научне дјелатности у њу треба стално улагати средства, па и сада када су значајно редуцирана реална средства за јавну потрошњу, због посљедица изражене кризе. Ваља стално преиспитивати већ једном утврђене сразмјере, тј. релативно учешће средстава за поједине друштвене дјелатности и финансирање државне управе, како би се поправила позиција науке у погледу повећања учешћа. То је нужно урадити чим прије како би се створиле неопходне материјалне и кадровске претпоставке развоја науке и образовања и активирање и стављања овог заједничког система у функцију самоодржавања и развоја у овим, веома неповољним условима. У таквим околностима циљ науке би био да допринесе ублажавању основних посљедица лошег стања у привреди и друштву које је готово драматично због економске, технолошке, научне и културне блокаде.

За улагања у науку треба, поред основних постојећих извора финансирања тражити и нове, допунске, који се називу

са остваривањем процеса трансформације власништва, приватизације и реструктурирања привреде. То је нужно остварити чим прије како би се већ сада, а нарочито у наредном периоду, створиле и повећале инвестиције за образовање и науку, тј. у знање. Те инвестиције треба да добију предност у односу на друге, нарочито оне које су у непроизводној сфери, јер су оне најнерентабилније.

Општа стратегија дјелатности науке треба да се цјеловито дефинише и стално дограђује, у складу са захтјевима савременог и будућег друштвеног и технолошког развоја. Њу треба усагласити са стратегијом развоја образовања, убудуће ће бити нуклеуси индустријског и цивилизацијског развоја. Повезаност науке и технике у цјеловит систем — систем научноистраживачког рада, основ је за будући економски и социјални, тј. друштвени развој, као и за премошћавање бројних проблема у стању кризе и процесу транзиције.

Овај најбољи ресурс двадесетог вијека треба да, у условима трајног мира, добије право мјесто и улогу како би могли да остварујемо ефекте организованог школовања и знања, као најважнијих чинилаца напретка и слиједимо битне токове савременог техничког прогresa из развијенијег окружења и свијета, одржавамо међународну сарадњу и да се сопственим потенцијалима укључимо у свјетске токове. То претпоставља нормализацију политичких прилика на ширим просторима.

Milica Kostić

SCIENTIFIC STRATEGY AND POLICY IN THE CONDITIONS OF CRISIS

S u m m a r y

Contemporary world is dominated by the way of production connected with innovations. The word is about a phase the production potentials development which be called the integral production. Technological progress leads to an improvement of quality, to informatization which has the characteristics of the new industrial and social revolution where new scientific strategy and policy of development are established.

The essence of the qualitative improvements is the scientific revolution that develops production potentials as a basis for technological and social development. Science becomes more and more a driving force of economic and social changes and has an integrative character. In comparison to past, when science developed independently of education and production, today all the activities are mutually interwoven and connected.

Contemporary general trends of scientific development in the world, especially those dominating in developed and highly developed countries, can hardly be created and expressed in our conditions, i. e. in the situation of general crisis.

The significance and extent of scientific research are particularly visible, from the economic point of view, in the insufficiently developed areas such as Montenegro. In the condition of crisis, especially in Montenegro, besides general common characteristics for any area, at this stage of development there are individual demands such as help in eliminating the

low degree of economic and social development as well as condition of economic and social crisis.

The establishing of scientific strategy and policy, i. e. foreseeing aims and tasks of the scientific development, must be followed as a part of the sphere of social sciences and the economy of the Republic and strategy of technological development of the Federal Republic of Yugoslavia.

The choice of strategy of scientific work is especially connected with the strategy of educational and informational system. That strategy is much more complex and subtle than foreseeing the economic development, because new areas of total development and civilizational improvement are established in that way. It is particularly complex in the conditions of transition where the crisis is expressed in many ways and where contemporary processes are slowed down.

In establishing scientific strategy and policy of Montenegro, that this work deals with, the stress is primarily on problems that arise at creating scientific strategy and policy. After that, the following items are shown: the basic strategies of a long-term development, basic assumptions and priorities, general aims and tasks of long-term scientific development, specific tasks of science caused by the consequences of the crisis as well as those created due to the economic, scientific, technological and other kinds of blockade of the Federal Republic of Yugoslavia by the international community, which is based on the Resolution of the United Nations Security Council. Activities and measures that should be undertaken in science to provide faster technological development in the conditions of crisis and blockade are also elaborated here. Conclusions are given at the end of this work as well.

